

Openingstekst: Exodus Rabba 3: 6

God zei tot Mozes: Wil je mijn naam weten? Ik word genoemd naar hoe ik handel. Als ik schepselen oordeel, word ik *Elohiem (God)* genoemd. Als ik oorlog voer tegen de boosdoeners word ik *El Tseva'ot (Heer van de hemelse machten)* genoemd. Als ik mijn oordeel over de menselijke zonden uitstel word ik *El-Sjadai (Almachtige)* genoemd. Als ik genadig ben tegenover mijn wereld word ik *Hasjeem (de naam)* genoemd. (met 'de naam' wordt de godsnaam JHWH bedoeld)

Lezingen:

Genesis 22: 3

De volgende morgen stond Abraham vroeg op. Hij zadelde zijn ezel, nam twee van zijn knechten en zijn zoon Isaak met zich mee, hakte hout voor het offer en ging op weg naar de plaats waarover God (*elohiem*) had gesproken.

Genesis 28: 10 – 22

Jakob nu vertrok uit Berseba en ging naar Haran. Hij bereikte de plaats waar hij overnachtte, want de zon was ondergegaan. Hij nam een van de stenen van die plaats, maakte daar zijn hoofdkussen van, en legde zich op die plaats te slapen. Toen droomde hij, en zie, op de aarde was een ladder geplaatst, waarvan de top de hemel raakte, en zie, de engelen van God (*elohiem*) klommen daarlangs omhoog en omlaag. En zie, JHWH stond boven aan die ladder en zei: Ik ben JHWH, de God (*elohiem*) van uw vader Abraham en de God (*elohiem*) van Izaak; dit land waarop u ligt te slapen, zal Ik u en uw nageslacht geven. Uw nageslacht zal talrijk zijn als het stof van de aarde en u zult zich uitbreiden naar het westen, het oosten, het noorden en het zuiden. In u en uw nageslacht zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden. En zie, Ik ben met u, Ik zal u beschermen overal waar u heen zult gaan, en Ik zal u terugbrengen in dit land, want Ik zal u niet verlaten, totdat Ik gedaan heb wat Ik tot u gesproken heb! Toen Jakob uit zijn slaap ontwaakte, zei hij: JHWH is werkelijk op deze plaats, en ik heb het niet geweten. Daarom was hij bevreesd en zei hij: Hoe ontzagwekkend is deze plaats! Dit is niets anders dan het huis van God (*elohiem*) en de poort van de hemel. Daarna stond Jakob 's morgens vroeg op. Hij nam de steen waar hij zijn hoofdkussen van gemaakt had, zette die overeind als een gedenkteken en goot er olie op. Hij gaf die plaats de naam Bethel, hoewel de naam van de stad eerst Luz was. Jakob legde een gelofte af en zei: Als God (*elohiem*) met mij zal zijn en mij zal beschermen op deze weg waar ik op ga, en mij brood zal geven om te eten en kleren om aan te trekken, en ik in vrede in het huis van mijn vader zal terugkeren, dan zal JHWH mij tot een God (*elohiem*) zijn. Deze steen, die ik als gedenkteken overeind gezet heb, zal een huis van God (*beth elohiem*) zijn. En van alles wat U mij geven zult, zal ik U zeker het tiende deel geven.

Overweging

In de voorbereiding van deze serie over namen van God, kwam ik dit boekje tegen van Nico Bouhuys en Karel Deurloo: "Een vreemdeling in ons midden - dichter bij verhalen over de naam van God." Het is een deeltje uit een Ikon TV serie 'Dichter bij' in de jaren tachtig waarin ze de bijbel uitlegden vanuit verschillende invalshoeken, bijbels-theologisch, historisch en literair. Na de deeltjes Dichter bij de profeten, dichter bij Genesis, dichterbij Paulus, moest het volgende onderwerp het eigenlijke thema van de theologie worden, namelijk God. Dichter bij God maar God, wie is dat eigenlijk? Het was toen ook december en het spontane antwoord werd: 'Het is een vreemdeling zeker, die verwaald is zeker en die je 'eens even' zult vragen naar zijn naam'. Zo kwamen ze op de titel.

Adventsliederen en sinterklaasversjes naast elkaar hebben soms een merkwaardige samenklank. Een vreemdeling in ons midden, voor veel mensen is God hoe langer hoe meer een ‘vreemdeling’ geworden, die geen belangrijke rol in het leven speelt.

Toevallig of niet, de laatste AdRem (remonstrants tijdschrift) heeft als thema Sinterklaas. Eerst dacht ik: wat dwaas, maar het is best interessant.

Theoloog en oud-hoogleraar in Leiden Bram van de Beek stelt dat God wel eens gezien wordt als superklaas, die vooral doet wat mensen willen. God moet ons iets geven, brood voor wie arm is, gezondheid voor wie ziek is, moraal voor wie orde wil hebben, troost voor wie zelfbevestiging zoekt, en zin voor wie niet doelloos wil zijn. Godsdienst is dan vooral dat God ons dient, voor wat wij belangrijk vinden en niet zelf in onze macht hebben. Dan wordt God de projectie van onze wensen of verlangens, aldus Van de Beek.

Dat geeft te denken, hoe zien wij God? Hoe bidden wij? We spreken God aan met namen als barmhartige God, genadige, lankmoedige of trouwe God. Zo adresseren we onze gebeden vanuit ons beeld van God of onze wensen. Onze hoop ook: uw koninkrijk kome, bidden we elke week – want we geven de moed niet op dat het ooit zo ver zal zijn. Vooral in adventstijd leeft dat verlangen weer op, als alles duister is, ontsteek dan een lichtend vuur. Een vuur dat de polarisatie verdrijft en machtige heersers laat struikelen en medemenselijkheid in de samenleving terugbrengt.

‘Een vreemdeling in ons midden’, met als ondertitel ‘dichter bij verhalen over de naam van God’. Niet dichterbij God, dat zou te pretentiefus zijn, we hebben alleen verhalen, over zijn namen, daar proberen we dichterbij te komen in deze adventstijd.

In Exodus rabba zegt God: Ik word genoemd naar hoe ik handel. Dan worden er vier namen genoemd, die alle iets zeggen over wat God doet voor mensen.

El of elohim is meer een soortnaam (Allah in het Arabisch), daar worden alle goden mee aangeduid, en de god van Israël wordt zo genoemd op momenten dat hij oordeelt. In de tekst over Jakob wordt zeven keer elohiem gebruikt voor God. Als je er op let welke namen voor God worden gebruikt, ga je een tekst anders lezen.

Vorige week hoorde u meer over de naam El tseva’ot, God van de hemelse machten, zo genoemd als hij oorlog voert. Daarbij staat hij aan de goede kant, tegen de boosdoeners, niet aan de kant van het kwaad. Een prangende vraag in deze tijd van oorlogen om ons heen: waar is God?

Als hij zijn oordeel uitstelt, wordt hij El Sjaddai, almachtige, genoemd. Anders dan andere goden, zo leert ons de bijbel, is de god van Israël een god die beweeglijk is, hij is niet star, hij terugkomen op zijn oordeel of genadig zijn, daarin is hij almachtig.

Die God van Israël is er altijd al geweest – hij wordt in de mystiek de Oneindige genoemd, dat is net zoiets als Eeuwige. Voor de schepping was er al een goddelijke aanwezigheid als een licht dat de oneindigheid vulde. Vanuit dat licht schiep hij de hele wereld – en één van de rabbijnse namen voor God is ‘Hij die sprak en de wereld was’.

Dat is een mondvul. Net als het zinnetje ‘De heilige gezegend zij hij’ ook als aanduiding voor God gebruikt wordt. Het doet denken aan ‘Onze Vader, uw naam worde geheiligd’.

De exclusieve naam voor de God van Israël, wordt geschreven als jhwh en in de synagoge leest men dan hardop adonai, mijn heer. Dan weet iedereen dat daar de godsnaam in de tekst staat. Buiten de synagoge leest men hashem, de naam, u hoorde net hoe dat klinkt. Deze naam komt vier keer voor in het verhaal over Jakob. De opvallendste zin is als Jakob zegt: als God, elohiem, mij terzijde staat (...) zal de naam, jhwh, mijn God zijn, mijn elohiem.

Als je let op de namen die gebruikt worden voor God, ga je de tekst anders lezen.

Er is nog een naam voor God die ook hardop gelezen wordt als er Jhwh staat, en dat is haMakom, dat betekent de plaats. In het jiddisch is dat mokum, en ja, zo werd Amsterdam genoemd: mokum Alef, plaats A - en later werd dat kortweg mokum. Plaats, the place to be ...

Al deze namen, in zinnetjes 'Hij die sprak en de wereld was', en 'de Heilige gezegend zij hij', of kortweg 'de Naam' of 'de Plaats' worden gebruikt voor de God van Israël, die anders is dan andere goden. Hij is de Eeuwige, de Oneindige.

HaMakom, De Plaats als naam voor God, wordt gebruikt in de traditionele manier om rouwenden te troosten, dan zegt men: "Moge de Plaats je troosten". Die naam herinnert de rouwende eraan dat God, de bron van troost, niet ver weg is, maar overal kan worden gevonden. Een God die bij je blijft, met je meegaat, in vreugde en verdriet. Zoals de zelfbenoemde atheïstische dominee Klaas Hendrikse de godsnaam vertaalde: "ga maar, dan ga ik met je mee."

God is overal waar jij bent, hij is de Plaats.

De uitleg van deze naam vinden we in Genesis Rabba: (68:5) *God wordt niet op een bepaalde locatie gevonden, maar is aanwezig op alle plaatsen. Hij is de plaats van de wereld, maar de wereld is niet Zijn plaats. Hijzelf is de Plaats.*

Hij is, in de woorden van Oosterhuis, een dichtstbijzijnde onbekende, altijd naaste, hier en nu.

Onvoorspelbare naam, die zonder waarom - mij ontmoet.

God is de plaats, hij is hier, erbij, en deze naam vindt zijn oorsprong in de teksten van Genesis die we lezen: het verhaal van Abraham die zijn zoon Izaäk wil gaan offeren en als Jakob op weg is naar zijn oom Laban en droomt van een ontmoeting met God. In die tekst komen drie namen voor God voor: het algemene elohiem, god, haShem, Eeuwige of Oneindige, en haMakom, de plaats.

Beide verhalen over Abraham en Jakob worden verbonden aan de berg Moria, waar later de tempel gebouwd zal worden. Dat wordt de plaats waar mensen God ontmoeten en in de traditie is 'De Plaats' dan een naam geworden voor God zelf. Zo ontstaat dat.

In adventstijd zoeken we naar een plaats in ons midden waar God wonen kan, als een koning die licht brengt in de duisternis, die machtigen laat struikelen en mensen niet uit elkaar drijft, maar bij elkaar brengt. Dat visioen, van die wereld, daar kijken we naar uit. Want onze huidige wereld met alle geweld en onrechtvaardigheid, is niet Gods plaats – Hij zelf is De Plaats.

We leven toe naar kerst, de geboorte van Jezus,
in wie we een glimp van de nieuwe wereld kunnen zien,
in die mens die ons vooring
die ieder mens zag en doorzag
die het boek leefde en zo levend woord werd
die ons weten deed: ik zal er zijn, hier, op deze plaats.

Amen

Slottekst: op www.vrijeschoolliederen.nl

Donker is de aarde, de bomen zijn nu kaal
voor 't kwaad bewaar' ons de dappere Michaël

Heilige sint Maarten, hij schonk ons offerkracht
advent is nu gekomen en heel de wereld wacht

Nicolaas wil helpen een beter mens te zijn
opdat het kerstlicht strale in onze harten rein

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl